

KAVAL-ANTSUD JA VALE-DIMITRID ehk ÜHE ÕPETAJA MÖTTEID EESTI HARIDUSELUST

«Ka pimedus levib
valguse kiirusega»

S. J. Lec

1939. aastal olid Eesti Vabariigi haridussüsteem ja sisu Euroopa tasemel. See ei tähenda loomulikult, et kõik oli ideaalne ja puudusi polnud. Kasutatavad õpikud olid aga enamasti eesti autorite omad ja ei puudunud alternatiivsedki õpikud. Viiekümnendate aastate lõpuks oli vana süsteem lõhutud ja sisugi paljus teine, kuid veel oli alles üsna palju nõudlikke õpetajaid ning arvukas maakoolide võrk. Haridusel polnud küll enam endist väärtust, kuid siiski oli veel säilinud lugupidamine kooli ja hariduse vastu. Üksteisele tihedasti järgnevad «reformid» viisid teatavasti suure hulga maakoolide kadumisele, kohustusliku keskkooli kehtestamisele ja koolide ulatuslikule feminiseerumisele. Ligi kakskümmend aastat sundharimist koos haridusele eraldatavate summade pideva vähenemisega sillutasid tee üldisele keskkoolitusele.

Need õpetajad, kes siiski kooli alles jäid, tundsid end nagu arstid, kes peavad haiglast elusatena välja kirjutama isegi elavate kirjutustunuid. Üldine käegaloomine mentaliteet haaras nii õpetajaid kui õpilasi, sest kadumas olid viimasekski stiimulid nii ühtedel kui teistel. See miski, mis veel alles jäi, püsis vaid misjonäridel ja fanaatikutel.

K. Tšernenko ajal käimapaandud järjekordne haridusreform ei erinenud oluliselt eelnenuist, kui mitte arvestada väikest palgalisa inflatsioonikompenseerimiseks.

Pealiskaudsus ja nihilism tungis üha sügavamale. Alles kaks aastat tagasi andis õpetajate kongress lootust, et ärkamisaeg on ka hariduselus võimalik. Ent tõusule järgnes üsna kiiresti mõõn. Esialgu ei saanud asja isegi väljahõigatud õpetajate Liidu.

Esimeste taasärkajate hulgas olid füüsikud, kes mõistsid, et revolutsiooni tuleb alustada ka altpoolt. Selle mõistmise esimene tulemus olid Helme mõttetalgud 1987. a. septembris, kus töötati välja koolifüüsika uuendamise põhieesmärgid. Mitmedki sealsed mõtted olid sarnased kongressil väljaõeldutega, kuid sünnis ka uusi ideid, mis hiljem leidsid hoopis laiemat kasutust. Oluline oli ka see, et suudeti lahti öelda ainekretinismist, see tähendab, et kõige tähtsam on koolis just füüsikaõpetus ja talle eraldatud tundide arv. Samas sai ka selgeks, et väljatöötatud eesmärkide elluviimiseks ei piisa Moskva akadeemikute kirjutatud tõlkeõpikute rakendamisest, vaid tuleb hakata kirjutama eesti oma õpikuid (ja mitte ainult õpikuid, vaid ka lugemikke, katsetehnika raamatut, ülesannete kogu, meetoodikaraama-

tut jms.). Mõtte elluviimiseks moodustati mitu töörühma. Iga asjast huvitatud võis end ise määrata ühte või teise töörühma. Mitmedki tuntud meetoodikud ja õpetajad ütleksid neile pakutud koostööst ära. Põhjused olid tõenäoliselt mitmesugused: keda ei rahuldanud rühmatöö vorm, kes oli liiga hõivatud, kel puudus tahtmine...

Kuigi enamik töörühma liikmeid on 15–20 aastase tööstaaziga, ei kulgenud töö kuigi libedalt, sest paljutki tuli alles õppida, teha seda igapäevase töö kõrvalt. Asja uudsus ühelt poolt ja pikk vaheaeg eesti füüsikaõpikute kirjutamise ja trükkimise traditsioonis teiselt poolt raskendasid kavatsesu elluviimist veelgi. Pidev ääretungimuste muutumine pidurdas omakorda. Paljutki tuli selgeks vaielda, palju tuli vaeva näha informatsiooni hankimisega teiste maade samalaadsete ettevõtmiste kohta. Kui ühe rühma töövili lõpuks trükkimiseni jõudis, saime aru, kui paha on siiski olla eeskõndija. Tänu haridusministeeriumi toetusele õnnestus suure vaevaga üks fragment trükki anda. Samas sai selgeks, et töö kiirendamiseks oleks vaja mõningate õpetajate osaline tööst vabastamine ja raha eraldamine nii programmiühma õpetajate tasustamiseks kui ka kunstnike, fotograafide, masinakirjutajate jt. töö eest maksmiseks. Osaliselt sai see probleem lahenduse töörühma liikmetele nüüd juba kurikuulsaks saanud 40 000 rubla väljamaksmisega ainuüksi «kooskaimiste» eest, nagu on 8. veebruari «Edasi» kirjutatud.

Kui aga jagada õpetajatele väljamakstud summa kuude kaupa, tuleb 50 rubla kuus; see võrdub üsna tagasihoidliku kohakaasluse tasuga, mida tunniandmisega on märksa lihtsam välja teenida. Loomulikult pidi selline aktsioon kedagi ärritama, sest selle taga oli põhimõtteline katse väärtustada haridusevallas tehtavat tööd. Seni olid ju õpetajad seda liiki tööd teinud enamasti ühiskondlikus korras. Palga peavad sellise töö eest aga saama ainult need kõrgelisevad töötajad ja akadeemikud, kes kõike teevad vaid tõsiste teaduslike uurimuste tuginedes. Õpetaja roll aga olgu pedagoogiline perpetuum mobile. Kuid juba 50 aastat on hariduse juhtimine ja planeerimine toimunud «rangel teaduslikul alusel». Akadeemikute kirjutatud füüsikaõpikud

on peletanud füüsikast eemale nii õpilasi kui õpetajaid, sest enamasti on nad ikka jõukohased olnud vaid eriklassidele. Järelikult ei saa kooliõpikute kirjutamine nn tüvihariduse tarbeks olla vaid nende ampluaa. Vajalik on koostada seda on füüsika töörühmi nii hästi või halvasti kui see on õnnestunud, püüdnudki teha.

Kahjuks aeglustus füüsika töörühma töö pärast hariduskomitee loomist veelgi, sest järjest vähenes perspektiiv näha oma töö vilju. Hariduskomitee aga leidis, et kooli uuendus ei saanud alata erite komitee loomist. Leiti, et raha on niigi palju välja makstud ja edaspidiseks tööks eraldatav summa, mis on rohkem sümbolne kui reaalselt kasu andev. Õpikute edasine trükkimine seisati ja nõuti eksperimenti. Kõige tähtsamad eksperdid peaksid olema õpilased, kes selle õpiku järgi töötavad. Samas ei pakutud töö jätkamiseks ka midagi asemele. Et alustatud tööd siiski jätkata, asutasid füüsikud tänavu 12. jaanuaril kooli uuenduse toetusse Koolifüüsika Ühingu. Loomulikult ei kavatse Koolifüüsika Ühingu teistel töörühmadel või üksikisikutel takistada alternatiivsete füüsikaõpikute kirjutamist. Vastupidi, selline terve vaimuga konkurents ja loomulikult ka koostöö peaks üritusele vaid kasuks tulema.

On pikemalt keerutamata selge, et Eesti hariduselu puudutab meid kõiki, ta pole mitte ainult komitee või ühe programmiühma eralõbu. Sellepärast kerkib taas üles Õpetajate Liidu loomise vajadus (sellisel juhul ei nimetataks altpoolt tulevaid ettepanekuid ülaltjuhtimise kohta anarhiaks) ja koolikirjastuse loomine. Viimase vajaduse kohta on ikka ja jälle öeldud: pole võimalik, sest me oleme vaesed. Paberist ei maksa aga üldse rääkida. Ju siis tuleb kusagil hakata paberit kokku hoidma, kas või vahendada ristõnade laaviini või hakata «Nõukogude Kooli» (miks mitte «Eesti Kooli») igakuiste kirju sisuga väljaannete asemel trükkima vaid temaatilisi brošüüre. On kahju, et seda energiat, mis stagnaajal enamasti vile peale läks, ka nüüd ei saa rakendada töö huvides, vaid peab kulutama klemplemisele. On kuidagi sümptomaatiline, et diskussioonid Eesti hariduse üle ei toimu mitte ajalehes «Nõukogude Õpetaja» (miks mitte «Eesti Õpetaja»), vaid enamasti teistes ajalehtedes. Ehkki nõukogude õpetaja kunagi enneõeldmatule kõrgusele lubati tõsta, arvan ma, et enamik õpetajaid tahab olla siiski kahe jalaga maa peal, kus ka tema on õigus ja võimalus oma sõna kaasa öelda ning mitte ainult alandlik käsutäitja olla.

SAMAL TEEMAL:

«MIS SAAB
KOOLIFÜSIKAST»,
«HARIDUSE PERESTROIKA
VÕI «PERESTROIKA»»

EDASI

26. jaan. ja 8. veebr. 1989

HEIKI RAUDLA,
füüsika programmirühma liige